

Bach in een genealogie

Bach in een genealogie

een Duitse familie in muziek;

oorsprong in Wechmar – Thüringen

Geert Nienhuis

Schrijver: Geert Nienhuis
Coverontwerp: Bachhaus in Wechmar - Thüringen
ISBN: 9789463187961
© Geert Nienhuis

INDEX

	Pagina
Inleiding	7
Hoofdstuk	
1. Stamvader Veit Bach en zijn broers	9
2. Bachfamilie van Wechmar naar Eisenach	13
3. Bachfamilie in Eisenach en Ohrdruf	32
4. De kinderen van Johann Sebastian Bach	48
5. De kleinkinderen van Johann Sebastian Bach	73
6. Een Bach familie in Meiningen	79
7. De Meininger tak na Joh. Ludwig Bach	92
8. Een Bach familie in Andisleben	100
9. Bach in de twintigste eeuw	103
10. Johann August Reinhold Bach	113
Een tabel in de twintigste eeuw	119
Slotwoord	125
Gebruikte literatuur en andere bronnen	126

INLEIDING

Johann Sebastian Bach was een violist, cembalist en organist maar is hoofdzakelijk de geschiedenis ingegaan als componist; met name door zijn *Matthäus Passion*.

Van hem is echter veel minder bekend dat hij in 1735 ook tijd vond om zijn genealogie uit te zoeken. Op basis daarvan werden sindsdien vele boeken over dit onderwerp geschreven; met het ontstaan van het digitale tijdperk zijn nu ook vele Bach-namen op internet terug te vinden.

Een zeer bruikbaar boek is dat van Ad Vos: *Joh. Seb. Bach – De Thomas-cantor van Leipzig, zijn voorouders en nakomelingen*; in 1975 verschenen bij Uitgeverij T. Wever te Franeker.

[Uit 'Een woord vooraf' blijkt dat deze auteur toen woonachtig was te Laren (N.H.). De omslag van dit boek vermeldt dat Ad Vos, nu in ruste, in zijn actieve jaren een bekwaam organist was. Tevens waren van zijn hand tientallen artikelen verschenen in het maandblad 'De Orgelvriend'. Ook heeft hij meer dan 100 muziekkuitzendingen verzorgd voor de NCRV]. Helaas is dit boek ook langs antiquarische weg nu nog nauwelijks te verkrijgen.

Anno 2015, derhalve veertig jaar nadat dit boek is verschenen, is deze man volslagen onbekend. Ondanks vele naspeuringen bleven deze vruchteloos; zelfs zijn levensjaren zijn dientengevolge onbekend.

Volgens Maarten 't Hart is het boek van Ad Vos een heel gemoedelijk geschreven, tamelijk onschuldig project, dat in de meeste openbare bibliotheken op de kinderafdeling is te vinden. In zijn eigen Bachboek (2000) voegde hij op pagina 187 hieraan toe: **Daar hoort het ook thuis**. Niets is echter minder waar: dat historische boek werd wel degelijk gebruikt voor het schrijven van dit nieuwe boek!

Zoals gezegd is het boek van Ad Vos heden moeilijk verkrijgbaar en heeft daarom slechts een historische waarde. Wel dient hierbij te worden aangekend dat deze auteur in zijn bespreking van de werken van Joh. Seb. Bach deze vermeldde in de z.g. Peters Band, terwijl de huidige BWV nummeraanduiding al sinds 1950 bestaat.

Bovendien citeerde Vos voor het schrijven van zijn boek vele gegevens uit dat van Karl Geiringer: *The Bach Family* dat in 1956 vanuit het Engels een Nederlandse vertaling kreeg in: *Hun naam was Bach*; geschreven door Sas Bunge (1924 Amsterdam – 1980 Utrecht).

Alhoewel die beide boeken heden nog nauwelijks verkrijgbaar zijn werd die literatuur wel voor dit boek gebruikt.

Ofschoon Joh. Seb. Bach in Eisenach werd geboren ligt de oorsprong van de Bachfamilie in Wechmar; gelegen in de huidige Duitse deelstaat Thüringen, evenals Eisenach.

Vol trots bemerkte Johann Christoph Bach (1673-1727) in zijn overlijdensjaar, toen werkzaam als cantor in Gehren (thans een stad met ca. 4.000 inwoners; eveneens gelegen in Thüringen), dat de 'wereldbekende familie Bach' hun genealogie vanaf 1504 kon nawijzen.

Die *Bach-Stammbaum* werd opgenomen in het boek *Reisewege zu Bach* met als stamvader Hans Bach (1504-1564; geboren en overleden in Wechmar); diens zoon Veit der Ältere (1528-1588, geboren in Wechmar, overleden in Hongarije) en als kleinzoon van Hans Bach: Veit der Jüngere) 1552-1619, geboren in Hongarije en overleden in Wechmar.

Paul Bach (zijn naam wordt in dit boek nog nader vermeld) daarentegen beweerde in de twintigste eeuw dat de familienaam Bach zich reeds in het jaar 1000 liet vaststellen in Coburg in het hertogdom Franken; thans behorende tot de deelstaat Beieren.

[Aan het begin van de elfde eeuw was Thüringen het zuidelijkste deel van Franken].

Of Johann Sebastian dat document van Johann Christoph Bach ook in bezit heeft gehad weten we niet. Zijn kroniek begint met Vitus Bach, een wittebroodbakker uit Hongarije, die aan het begin van de zestiende eeuw vanwege zijn Luthers geloof was uitgeweken. Hij vond zijn toevlucht tot Thüringen en vestigde zich in Wechmar dat thans deel uitmaakt van de gemeente Günthersleben-Wechmar en ca. 3.000 inwoners heeft.

In Wechmar heeft Veit Bach zijn oude beroep voortgezet waarbij hij het meel voor zijn brood maalde in een eigen molen. Deze Obermühle, ook Veit Bach molen genoemd, bestaat nog steeds. Sterker nog, dit vakwerkgebouw heeft een kamer, bestaande uit dikke planken uit 1585, dat in de jaren 2000-2003 werd gerestaureerd.

De molen wordt in het bijzonder gebruikt voor kinderen en jeugdigen ten behoeve van hun museumontwikkeling.

Bovendien is het ook voor belangstellenden te bezichtigen nadat men een afspraak heeft gemaakt met het plaatselijk Bach-Stamhaus; gelegen aan de Bachstraße 4.

Dat twee verdiepingen tellende vakwerkhuis, met twee Thüringer hoofdmotieven, werd in 1994 als een Bach-museum ingericht en werd tevens gekozen voor de omslag van dit boek.

Helaas is dit Bach-Stamhaus slechts enkele dagen in de week geopend waardoor ook de Veit-Bach-molen slechts beperkt toegankelijk is.

1. Stamvader Veit Bach en zijn broers

Veit Bach (ca. 1550 – † 08-03-1619 in Wechmar) wordt algemeen gezien als de stamvader van een wijdvertakte Duitse muziekfamilie.

Waarschijnlijk werd hij geboren in of nabij Pressburg; d.i. het huidige Bratislava, de hoofdstad van Slowakije, waar Veit Bach molenaarsgezel werd.

Tijdens de Schmalkaldische oorlog ¹ week hij uit naar Hongarije dat toen ook delen bevatte van wat nu Oostenrijk, resp. Slowakije is.

Johann Sebastian – Veits achterachterkleinzoon – vermeldde in zijn aantekeningen dat zijn stamvader de *cythringen* (een luitachtig klein snaarinstrument) in diens molen in Wechmar heeft bespeeld.

Zoals in de inleiding van dit boek vermeld moest Veit Bach opnieuw vluchten wegens zijn Luthers geloof en vond een nieuw verblijf in Thüringen (Duitsland).

Veit was de middelste zoon van Hans Bach die eveneens in Wechmar is overleden; m.a.w.: die gehele familie is aan het begin van de zeventiende eeuw uit Hongarije gevlucht.

Veits oudste broer was Hans Bach, bijgenaamd de hofnar, die leefde van 1555-1615. Veits jongste broer was Caspar (ca. 1570 – 1642) die als stadsblazer in Gotha begon en daar zijn woning had in de toren van het raadhuis als te doen gebruikelijk was voor een stadsblazer. [Volgens de genealogie had hij echter zijn onderkomen in het slot Grimmenstein ²].

In 1620 werd Caspar Bach naar Arnstadt ³ beroepen; een stad die in voorafgaande jaren vreselijk was getroffen door de pest. Een derde deel van de inwoners had hierbij het leven gelaten.

Bovendien verkeerden de in leven gebleven inwoners onder kommervolle omstandigheden; in 1618 was de Dertigjarige Oorlog uitgebroken.

Lust naar macht was hierbij niet de hoofdoorzaak, maar de spanningen tussen katholieke en gereformeerde staten. Zoals bekend kreeg die oorlog in 1648 een einde bij de Vrede van Westfalen.

In 1635 was Caspar Bach eindelijk in staat zijn functie op te geven en een huis te kopen die nu niet meer bestaat. Op die locatie in Arnstadt vinden we aan de Jacobsgasse 13-15 nu een dubbele woning; een plaquette herinnert hier aan het feit dat die voormalige woning in de periode 1635-1642 werd bewoond door Caspar Bach.

Zijn dienst als stadsblazer hoefde hij niet meer uit te oefenen en werkte daarom als muzikant voor de stad in de kapel aan het hof van de regerende graaf von Schwarzburg-Arnstadt.

In dit orkest werd een dulciaan bespeeld; nu een zeer oud instrument in 16', 8' of 4'orgelregister met tongwerk en cilindrische bekers, dat is te vergelijken met onze huidige fagot.

In 1621 zond genoemde graaf een andere Casper (waarschijnlijk de oudste zoon die omstreeks 1600 werd geboren) naar het hof van Bayreuth en nadien naar Dresden waar hij door leraren van aanzien werd onderwezen. Van deze jonge, veelbelovende musicus is verder weinig bekend aangezien zijn naam na 1625 niet meer in de Arnstädter archieven voorkomt. Van zijn volgende generatie is dan ook niets bekend.

Wat wel in de overlijdensregisters van Arnstadt voorkomt zijn de volgende namen: Melchior (1603-1634), Johannes (1602-1632) en Nicol (1619-1637). Alle drie waren musicus en zijn waarschijnlijk zonen van Caspar Bach; helaas is zijn dood niet in de overlijdensregisters van Arnstadt vermeld zodat aangenomen moet worden dat deze man op den duur die stad heeft verlaten om zich te voegen bij zijn familieleden in naburige dorpen. Omstreeks de jaren 1642 en 1644 moet Caspar Bach zijn overleden; een exacte overlijdensdatum is evenwel niet bekend.⁴

Veit had twee zonen: Johannes Bach (2), geboren omstreeks 1580, en Lips (3) ca. 1590-1620.

Vermoed wordt dat Casper Bach (1600 ? - 16??), de jongste zoon van Hans Bach, zijn oudste broer Johannes (Hans) als leerling heeft aangenomen aangezien deze een bijzondere belangstelling had voor de muziek. Johannes Bach is nadien naar Wechmar teruggekeerd, maar werd veelvuldig beroepen in Gotha, Erfurt en Arnstadt wanneer de daar aanwezige stadsblazers versterking nodig hadden. Johannes' aanzien als musicus was dermate groot dat hij ook in verafgelegen plaatsen als Suhl en Schmalkalden werd uitgenodigd.

Als musicus was hij tevens als tapijtbewerker werkzaam.

In 1619, het overlijdensjaar van vader Veit, heeft Johannes Bach ook nog in de molen van Wechmar gewerkt. In datzelfde jaar hertrouwde hij als weduwnaar in Wechmar met Anna Schmied; de dochter van een herbergier.

Zeven jaar later is Johannes Bach in 1626 in Wechmar aan de pest overleden met achterlating van drie zonen; geboren uit zijn eerste huwelijk. Alle drie hebben een belangrijke rol in de muziek gevestigd waarvan oudste zoon Johannes Bach (1604-1673) bekend is gebleven. Hem ontmoeten we hierna in hoofdstuk 2 als musicus en tapijtbewerker die leefde in Gotha en Wechmar.

Lips Bach (3) was de jongere broer van bovengenoemde Johannes Bach (2). Beide zijn zonen van Veit Bach; de stamvader in deze familiegenealogie.

Blijkens de *Bach Cantates Website* werd Lips ca. 1590 in Erfurt geboren; op 10-10-1620 is hij in Wechmar overleden. Hij had een zoon Lips (Philippus) Bach; uit de genealogie, samengesteld door Johann Sebastian Bach, blijkt dat deze Lips de stamvader is van een Bachtak die vanuit Wechmar in Meiningen werd voortgezet bij Wendell Bach (ca. 1629-1682) zie hoofdstuk 6.

Noten:

1. *deze oorlog werd in de jaren 1546 en 1547 uitgevochten tussen keizer Karel V en de Schmalkaldische Bond (een alliantie van protestantse vorsten en steden in het Heilige Roomse Rijk).
Keizer Karel V begon die oorlog om de eenheid van het geloof in het Heilige Roomse Rijk te herstellen en tevens zijn invloed in zijn rijk te versterken.
In feite werd die oorlog derhalve uitgevochten vanwege godsdienstige redenen.*
2. *Volgens Karl Geiringer kan dit niet juist zijn aangezien dat slot in 1567 werd verwoest.
Op dit terrein werd nadien slot Friedenstein gebouwd dat nog steeds bestaat.
Deze auteur veronderstelde in zijn boek dat Caspar Bach in werkelijkheid in de toren van het Neideck paleis heeft gewoond; dat nu niet meer bestaat.
Na de dood van prins Anthon Günther II in 1716 verloor Arnstadt zijn Koninklijke status en raakte Neideck in verval. De ruïnes, gelegen in het historisch centrum van Arnstadt, kunnen nog wel bezichtigd worden.*
3. *Het kerkregister van die stad bevat als eerste vermelding het jaar 1613 toen Johanna Elisabeth Bach uit Ichtershausen de kuiper Andres Hartmann trouwde.*
4. *Zijn naam komt evenmin voor in de genealogie van Veit Bach die via de digitale encyclopedie Wikipedia op internet is te vinden*

2. Bach familie van Wechmar naar Eisenach

Johann Bach (4) een kleinzoon van Veit Bach (1) ca. 1550 – 1619, de stamvader van deze familie, werd op 26-11-1604 geboren in Wechmar; thans gemeente Günthersleben-Wechmar met bijna 3.000 inwoners. Hoe anders was die situatie in de eerste decennia van de 17^e eeuw!

Het toenmalige Duitsland was betrokken bij een oorlog waarbij de belangrijkste straten in Thüringen – de ene naar Neurenberg en de andere naar Würzburg leidende – dat gebied doorkruisten. Steeds weer marcheerden de legers door het land waarop verwoesting en epidemieën zoals de pest volgden.

In de jaren 1626 en 1635 gold dit ook het dorp Wechmar waar meer dan 500 doden vielen; zo ook de vader van Johann: Johannes (Hans) Bach (ca.1580-1626) die musicus en tapijtbewerker in Gotha en Wechmar was geweest. Negen jaar later stierf zijn vrouw eveneens aan de pest.

Johann als oudste zoon was gewend zijn vader op diens muziekreizen te vergezellen waardoor hij een goede en praktische opleiding ontving. Hij was dermate begaafd dat Johann Christoph Hoffmann, de stadsblazer van Suhl (thans een stad met 35.665 inwoners), bereid bleek deze oudste zoon verder op te leiden. Zeven jaar verbleef Johann Bach als leerling en kameraad ten huize van de familie Hoffmann waarbij hij zijn dochter Barbara leerde kennen. Beiden zijn daarop in 1636 getrouwd.

Ondanks zijn goede opleiding was Johann voordien jaren achtereen niet in staat een vaste aanstelling als musicus te vinden. Hij trok van Suhl naar Schweinfurt aan de Main (nu gelegen in het noordwesten van de deelstaat Beieren) en vandaar naar zijn geboorteplaats Wechmar. Echter zonder resultaat zodat hij Wechmar weer verliet.

Uiteindelijk ontving Johann Bach in 1635 een beroep naar Erfurt; toen een stad van 60.000 inwoners; thans de hoofdstad van de deelstaat Thüringen met een bevolking van 204.000 inwoners.

De *St. Paulskirche* – van deze stad gebouwd in de 11de eeuw – bezit een orgel waarvan men aanneemt dat deze tot de oudste orgels van Duitsland behoort.

Gedurende de werkzaamheden van Johann Bach als organist in Erfurt heeft die stad tijdens de Dertigjarige Oorlog (1618-1648) zwaar geleden. In de jaren 1631 tot 1636 verbleef een Zweedse bezetting als inkwartiering binnen de muren van Erfurt. Na hun vertrek genoot de bevolking slechts een korte ontspanning want spoedig kwam het opnieuw tot vijandelijkheden en bezettingen van de stad.